

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОТЕКА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ**

ВІСНИК АГРАРНОЇ ІСТОРІЇ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Випуск 29-30

Київ – 2019

**ВІСНИК
АГРАРНОЇ
ІСТОРІЇ**

29-30'2019

Науковий журнал

Редакційна колегія: Editirial board:

С.О. Білан (заст. гол. редактора)	S.O. Bilan (deputy editor-in-chief)
І.С. Бородай	I.S. Boroday
В.А. Вергунов (заст. гол. редактора)	V.A. Vergunov (deputy editor-in-chief)
С.В. Віднянський	S.V. Bydnjanskij
Вас. М. Даниленко	Bas. M. Danylenko
В.О. Доценко	V.O. Dotsenko
І.І. Дробот	I.I. Drobot
О.Ю. Єліна	O.Yu. Yelina
І.В. Жалоба	I.V. Zhaloba
С.М. Живора (відповід. секретар)	S.M. Zhyvora (executive secretary)
М.П. Жолоб	M.P. Zholob
М.А. Журба (головний редактор)	M.A. Zhurba (editor-in-chief)
І. Ілчев	I. Ilchev
О.С. Каденюк	A.S. Kadenjuk
Д.В. Карєв (заст. гол. редактора)	D.V. Karev (deputy editor-in-chief)
К. Карльчак	K. Karlchak
Н.П. Коваленко	N.P. Kovalenko
В.Ф. Колесник	V.F. Kolesnyk
В.Л. Комар	V.L. Komar
С.В. Корновенко	S.V. Kornovenko
О.М. Кропивко	O.M. Kropyvko
А. Куїк-Каліновська	A. Kuik-Kalinowska
В.І. Марочко	V.I. Marochko
В.В. Марчук	V.V. Marchuk
Н. Мгалоблішвілі	N. Mhaloblishvili
О.А. Мельничук	O.A. Melnychuk
А.Г. Морозов	A.G. Morozov
О.П. Моця	O.P. Motsya
О.Ф. Нікілєв	A.F. Nikilev
П. Новаковський	P. Nowakowski
С.С. Падалка (заст. гол. редактора)	S.S. Padalka (deputy editor-in-chief)
В.О. Погромський	V.O. Pogromsky
О.П. Реєнт	A.P. Rejent
Н.І. Романюк	N.I. Romanuk
І.М. Романюк	I.M. Romanuk
С.М. Свистович	S.M. Svistovich
С.М. Тимченко	S.M. Tymchenko
Ф.Г. Турченко	F.G. Turchenko
В.В. Шелепов	V.V. Sheleпов
Н.Б. Щебетюк	N.B. Shchebetyuk

ISSN 2307-3179

Засновники:

- Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова
- Національний університет біоресурсів і природокористування України
- Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН України

*Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 19525 – 9325 Р від 13.11.2012 р.*

Наказом МОН України № 1528 від
29.12.2014 р. видання включено до Переліку
наукових фахових видань України

Макетування та верстка:

С. Живора

Комп'ютерний набір:

О. Кропивко, Л. Лановюк

Оформлення обкладинки

А. Мельник

Адреса редколегії:

03037, м. Київ,
вул. Освіти, 6, кім. 16
тел./факс (044) 520-12-05; 258-21-42;
e-mail: visnykai@gmail.com,
kafedra_slovjan@ukr.net;
zhyvora@bigmir.net

Друкується за рішенням:

Вченої ради факультету історичної
освіти НПУ ім. М.П. Драгоманова
(протокол № 2 від 11.12.2019);

Вченої ради ННСГБ НААН України
(протокол № 16 від 19.12.2019)

Підп. до друку 24.12.2019

Формат 70 x 108 1/16.

Папір офсет. Друк. різогр.

Ум. друк. арк. 32,4 Обл.-вид. арк. 33,0
Наклад 100 прим.

Друк СПД ФО Куц В.М.

*Автори опублікованих матеріалів
несуть повну відповідальність за підбір,
точність наведених фактів, цитат,
економіко-статистичних даних, імен та
інших відомостей.*

Варгатюк С. В.

Українці на Паризькій мирній конференції 1919 года.

Рассматривается комплекс мероприятий объединенной украинской делегации на Паризьской мирной конференции 1919 г., по привлечению внимания руководителей правительств стран Антанты к проблемам Директории УНР. Анализируются причины, побудившие украинцев после блестящих для национальной дипломатии, но контрпродуктивных для Антанти условий Брестского мира искать политической и военной поддержки у лидеров Высшего совета конференции. Отдельные сюжеты статьи раскрывают роль польских и российских имперских кругов в ведении антиукраинской информационной войны по недопущению признания украинской государственности странами-победителями в Первой мировой войне.

Ключевые слова: мировой форум, внешняя политика, стратегический курс, руководящие органы стран Антанты, государственные деятели.

Vargatuyk S. V.

Ukrainians at the Paris peace conference of 1919.

The complex of actions of the United Ukrainian delegation at the Paris peace conference of 1919, on attraction of attention of heads of the governments of the Entente countries to problems Of the directory of UPR is considered. The article analyzes the reasons that prompted Ukrainians to seek political and military support from the leaders of the Supreme Council of the conference after the brilliant for national diplomacy , but shameful for the Entente conditions of the Brest peace. Separate plots of the article reveal the role of Polish and Russian Imperial circles in the conduct of the anti-Ukrainian information war to prevent the recognition of Ukrainian statehood by the victorious countries in the First world war.

Keywords: world forum, foreign policy, strategic course, governing bodies of the Entente countries, statesmen.

УДК 94(477)«1918»:327.82(4)](043.3)

М.М. Приходько

ЕКОНОМІЧНА СКЛАДОВА УРЯДОВОЇ ПОЛІТИКИ ГЕТЬМАНАТУ

В статті розглядаються природні орієнтири та традиційний характер зовнішньо-економічних відносин, що склалися в Українській Державі за часів правління гетьмана П. Скоропадського. На основі вивчення літератури та архівних джерел висвітлено економічний зміст Берестейського договору між Україною та країнами Четверного союзу.

Ключові слова: Гетьманат, Перша світова війна, економіка Європи, гетьман Скоропадський, зовнішня політика.

Економічний зріз геополітичної стратегії П. Скоропадського важко окреслити певним єдиним орієнтиром через те, що Українська Держава після УНР потрапила в надзвичайно складну ситуацію, пов'язану не лише із окупацією, але й із розривом традиційних господарських зв'язків із Росією. Частково досвід 1918 р. можна простежити в сучасних умовах існування української державності, що, зокрема, уособлюється у перманентній загрозі військової агресії Росії проти України в регіонах, де традиційно сконцентровано промисловий потенціал держави.

Сама економічна ситуація в новій державі створилася досить важка, але потенційно вирішувана, особливо враховуючи той факт, що найбільші та найзатриманіші українські промисловці і землевласники підтримували ідею самостійності України і входили до тих чи інших владних структур: до складу Уряду гетьмана П. Скоропадського або до дипломатичних місій в інших країнах.

Аналізуючи складне економічне становище Української Держави протягом 1918 р., фахівець з досліджуваної проблематики І.Б. Дацків акцентує увагу на такому: «... складне геополітичне становище Української Держави, безпосередня загроза агресії з боку більшовицької Росії з огляду на перспективи виведення німецько-австрійських військ спонукали уряд П. Скоропадського терміново вживати всіх заходів для збереження незалежності. Та лише наприкінці жовтня німці розв'язали руки гетьманові П. Скоропадському у його пошуках порозуміння з Антантою. Щоправда, на початку жовтня Антанта вже почала виявляти інтерес до України.

Газета «Голос Рабочего» у ті дні повідомляла, що до Києва прибула перша місія США й очікується прибуття багатьох делегацій союзників» [1, с. 103]. І.Б. Дацків вважає це вагомим зрушенням в міжнародних відносинах Української Держави, однак, на нашу думку, відсутність економічних зв'язків із країнами Антанти стало найважливішим фактором поразки Гетьманату. Річ у тім, що весь економічний та промисловий потенціал, що мала Українська Держава після розпаду Російської імперії, та який так невдало використовувала для свої цілей УНР, передбачав необхідність інтенсифікації міжнародної торгівлі України. Однак така торгівля здійснювалася переважно роздрібно, несистемно та неконтрольовано, а основним напрямком став сировинний.

З метою подолання економічної стагнації та запобігання розпаду економічної системи держави гетьман П. Скоропадський прийняв важливе рішення для розбудови економічних відносин на засадах рівності, законності та поважаючи приватну власність, але визнаючи примат інтересів держави над інтересами окремих промисловців.

Цьому можна знайти підтвердження в перших програмних документах гетьмана П. Скоропадського, які хоч і не стосувалися виключно економічної стратегії Української Держави, однак акцентували увагу на самі принципи побудови економічних відносин. «З перших днів свого правління гетьман П. Скоропадський засвідчив, що він відкидає принципи будівництва Української Держави на етнічних засадах. «Грамота до всього українського народу» та «Закон про тимчасовий державний устрій України» фактично скасовували концепцію національно-персональної автономії. Усі громадяни України, незалежно від національності, визнавалися рівноправними перед законами держави. Таким чином був взятий курс на будівництво української політичної нації, яку складали як етнічні українці, так і інші етноси, котрі мешкали на теренах України» [2, с. 89-90]. Щодо економічної системи, то проголошувалася рівність прав усього населення Української Держави в господарюванні, визнавалося та охоронялося державою право приватної власності, гарантувалася свобода господарювання. Так чи інакше, але слід підкреслити, що гетьман П. Скоропадський на перших етапах розбудови Української Держави мав в своєму розпорядженні представників землевласників та фінансистів, що були патріотами ідеї незалежності України, але не мав ефективних менеджерів і державних управлінців на рівні цілих галузей народного господарства.

«Українським негативним аспектом формування післявоєнного економічного ладу в Українській Державі став відтік іноземного капіталу з усіх сфер господарювання, який на початок складав понад 400 млн. руб. При цьому величина валового продукту гірництва й промисловості складала близько 1 млрд 170 млн рублів. Українська важка промисловість та добувна галузь взагалі фінансувалися за рахунок іноземного капіталу майже у 100 % обсязі» [3, с. 17-18]. Такі обсяги іноземних інвестицій до початку Першої світової війни ознаменували стрімке промислове зростання і розширення виробництв чорної та кольорової металургії, а також гірництва та добувної промисловості.

Цілком природно, що після Брест-Литовської мирної угоди стан розвитку економіки в Українській Державі був незадовільним, оскільки ще до Першої світової війни країни Антанти та їх союзники вивели основні капітали з української промисловості, залишивши по собі економічну руїну. До того ж кредитні зобов'язання, що виникли ще до війни, і передбачали часткову відповідальність великих промисловців та власників капіталів, також стали непомірним тягарем як для промислової еліти України, так і для Гетьманського Уряду.

Хоча Українська Держава не визнавала за собою жодних боргів часів Російської імперії, однак потужні європейські фінансові кола в цих питаннях орієнтувалися переважно на конкретні персоналії. Тому гетьман П. Скоропадський як один із

аргументів призначення Ф. Лизогуба Головою Ради Міністрів Української Держави використав вплив та ділову репутацію останнього на європейські фінансові кола.

Однак більшість іноземних торговельних представництв була змушена виїхати з України через умови Берестейського договору між УНР та країнами Четверного союзу, відповідно до яких УНР зобов'язувалася укласти торговельні договори про постачання надлишку промислової продукції з країнами Четверного союзу, що фактично означало підтримку цих країн в їх боротьбі проти країн Антанти. До того ж, територія Української Держави була окупована військами Німеччини та Австро-Угорщини, що розглядалося іншими країнами як пряма загроза їх економічним та дипломатичним місіям в Україні.

П. Христюк у 1928 р. підкреслював, що Брест-Литовський мирний договір мав суперечливий характер насамперед з економічної точки зору [4, с. 10]. Продовжуючи його думку, О.Я. Оренчук та А.Я. Нагірняк доходять висновку, що «з одного боку, Україна встановлювала вигідні зовнішньоекономічні відносини, не сплачувала контрибуції, одержувала деякі територіальні поступки. Але з другого, – позитивні його сторони надто урізувалися насильно нав'язані їй зобов'язання щодо поставки великої кількості продовольства Німеччині та Австро-Угорщині» [5, с. 94-97]. Втім, слід акцентувати увагу на висновках щодо того, що Українська делегація під час підписання Брестських угод зайняла некоректну позицію, недооцінивши власні геополітичні можливості та вигоду від визнання Росією поразки.

Йдеться скоріше про острах окупації більшовицькою Росією території Української Держави, але натомість Україна отримала надзвичайно складне зобов'язання, реалізація якого стала тягарем для національної економіки.

Аналіз тексту Берестейського договору не дає прямих підстав стверджувати, що Німеччина чи Австро-Угорщина наклали заборону на встановлення економічних відносин Української Держави з іншими країнами. Однак сам факт існування такого Договору та, головне, його економічних умов свідчить про неспроможність повоєнної напівзруйнованої економіки відновитися в такому обсязі, аби задовольнити потреби Австро-Угорщини і Німеччини в сировині.

Істотним недоліком Берестейського договору саме між УНР та країнами Четверного союзу слід вважати існування деяких секретних протоколів, які, на думку В.І. Ярового та В.В. Мартиненка [6, с. 187-188], позбавили мобільності та маневреності Уряд гетьмана П. Скоропадського у вирішенні проблем розвитку економічного сектору Української Держави. Економіка розвивалася, по суті виключно орієнтуючись на виконання зобов'язань, що взяла на себе УНР.

Як слушно зазначає У.Р. Уська, оскільки Берестейський договір та додаткові протоколи складали нероздільне ціле, то обрана австро-угорською дипломатією стратегія маніпуляційних ігор обіцяла швидке відновлення втрачених позицій [7, с. 125-126]. Насправді розрахунок української делегації був таким: виконання Україною своєї частини Берестейських угод дасть змогу Австро-Угорщині відновити власну боєздатність, що дозволить зрештою створити певну автономію на території Східної Галичини та Північної Буковини, яка об'єднається в окремий коронний край із власним українським самоврядуванням. Однак ці сподівання були хибними, оскільки Австро-Угорщина, створивши такий коронний край, суттєво би знехтувала домовленістю із польськими елітами, які планували відновити велич Речі Посполитої саме за рахунок вказаних вище українських земель.

Тобто вже на етапі його укладення існували суттєві передумови його неналежного виконання. Однак прямо стверджувати про те, що економічна ситуація в Українській Державі протягом першої половини 1918 р. була негативною виключно через недосконалість формулювань, викладених в аналізованому договорі, недоцільно та некоректно. Річ у тім, що сам Берестейський договір укладався між УНР та

країнами Четверного союзу і фактично Гетьманат не мав необхідності його визнавати в тому вигляді, в якому він існував, посилаючись на те, що саме такі умови договору призвели до перевороту та невдоволення широких верств економічної еліти України.

Дипломати УНР мали на меті власні заходи та засоби реалізації зовнішньоекономічної стратегії тоді ще УНР. Характер зовнішніх відносин УНР дещо відрізнявся від зовнішньої політики Гетьманату, оскільки П. Скоропадський провадив у життя більш прагматичну та далекоглядну політику.

Загалом, «делегатії УНР вдалося закріпити у Берестейському договорі та Таємному протоколі власні стратегічні вимоги: визнання УНР країнами Четвертого союзу, передача УНР частини Холмщини та Підляшшя, створення в Цислейтанії української національно-територіальної автономії зі Східної Галичини та Північної Буковини». Це дає змогу зробити певні висновки стосовно правильно обраної тактики української делегації. Проте з погляду стратегічних перспектив така позиція була скоріше хибною та недалекоглядною, що згодом позначилося на якості відносин між Українською Державою та Австро-Угорщиною і Німеччиною, а також іншими країнами Четверного союзу.

Отже, здобутки дипломатичного корпусу слід вважати очевидними. Проте істотні прорахунки щодо зобов'язань із забезпечення німецької та австро-угорської армій, а також зносини з іншими державами Четверного союзу в сфері військового забезпечення відтермінували питання створення власної української армії. До того ж молодим українським дипломатам забракло наполегливості та далекоглядності, оскільки виснажені Першою світовою війною країни Четверного союзу намагалися забезпечити за рахунок проголошення незалежності УНР власний спокій на Східному фронті. Тому саме це і було основним аргументом на користь України для формування власної системи потреб та вимог, які б в подальшому могли бути включені до самого Договору, а не до тексту секретних та додаткових угод і протоколів.

Ще одним суперечливим та важким для аналізу з позиції історичної ретроспективи є той факт, що система Берестейських угод істотно підвищувала фінансову стабільність української економіки. Зокрема, як про це слушно зауважує П.П. Гай-Нижник, підписання «Господарського договору між УНР і Німеччиною та Австро-Угорщиною» дало змогу переглянути визначені п. 1 ст. VII Берестейського договору базові розрахункові еквіваленти у валюті: 1 марка = 62 копійки та 1 крона = 39 копійки на нове співвідношення: 1 марка = 75 копійки та 1 крона = 50 копійок, що сприяло «викачуванню» коштів з бюджету УНР» [8, с. 205-206]. Таке, хоча і не критичне збільшення розрахункового курсу з економічної точки зору послабило позиції Української Держави, але той факт, що цей курс було закріплено в Договорі надавав певної стабільності у розвиток міжнародних економічних відносин України.

Аналізуючи текст Берестейського договору з погляду економічної складової системи відносин в повоєнній Європі, зокрема відносин між країнами Четверного союзу та України, слід наголосити, що сама підготовка економічної частини угод велася досить ґрунтовно. Політична частина була укладена, підписана та особисто погоджена всіма сторонами досить швидко. Що ж до економічних угод та двосторонніх договорів, то характер їх підготовки та ті етапи, які відбувалися під час їх обговорення і узгодження, засвідчують наявність стратегічного бачення у політичного керівництва країн Четверного союзу подальшої долі Української Держави як країни лояльної до зовнішньої політики Німеччини та Австро-Угорщини.

Саме по собі значення закріпленого між державами валютного курсу свідчить про забезпечення української економіки від спекулятивних коливань на ринку сировини, що мала постачати УНР за умовами договору. Це істотно зменшило можливості країн Четверного союзу для додаткового тиску на економіку України та на дипломатичний корпус держави з метою прийняття їх гегемонії та поширення своєї

сфери впливу. Однак через брак необхідних знань та досвіду управління економікою цілої країни Уряд гетьмана П. Скоропадського, на нашу думку, так і не зміг повноцінно реалізувати цю прерогативу на свою користь.

Отже, підсумовуючи економічний зміст Берестейського договору між УНР та країнами Четверного союзу, на нашу думку, слід зробити такі висновки:

По-перше, характер економічної та фінансової складової договору надавав певної стабільності та визначеності економічній політиці країні, оскільки передбачав основні напрями розвитку економічної системи Української Держави. При цьому фактично визначалися і основні пріоритетні галузі господарства, розвиток яких з-поміж іншого міг бути підтримуваним державою.

По-друге, встановлення обмінного курсу між національною валютою України та країнами Четверного союзу дозволяв розробити більш точні економічні прогнози та фінансові стратегії розвитку вітчизняної економіки. Відкривав можливості для розвитку ринку державних цінних паперів.

По-третє, великі за обсягом зобов'язання, які взяла на себе українська сторона в питаннях забезпечення необхідною сировиною і продовольством німецьку та австро-угорську армії, зменшили можливості для економічної співпраці УНР з іншими державами, переважно країнами Антанти. При цьому самі обсяги постачання та строки виконання зобов'язань і прив'язка до цих строків обов'язку ратифікації мирної угоди країнами Четверного союзу поставили Уряд гетьмана П. Скоропадського в позицію залежності від союзників.

По-четверте, великі обсяги зобов'язань з постачання товарів до Німеччини та Австро-Угорщини фактично нівелювали взаємну відмову від виплати контрибуцій.

Продовжуючи тренд економічного співробітництва між державами Четверного союзу та Українською Державою гетьмана П. Скоропадського, який було започатковано Берестейським договором між УНР та країнами Четверного союзу, слід звернути увагу на загальні тенденції зовнішньоекономічної політики Гетьманату. Кожний Уряд, приходячи до влади в державі, намагається суттєво розширити власні можливості за рахунок встановлення нових політичних контактів та побудови нового геополітичного простору навколо себе. Гетьман П. Скоропадський в цьому аспекті був дещо обмежений. Але, як зазначалося, рамки не були жорсткими та за умови коректної реалізації стратегії зовнішньої політики дипломатичним корпусом могли бути значно розширені.

Натомість П.П. Гай-Нижник констатує той факт, що «зовнішньоекономічні зв'язки України через політичні та військові обставини, не набули за 1918 рік нетривалого існування Гетьманату широкого географічного простору. Її головними торговельними партнерами залишалися країни Четверного блоку – Німеччина та Австро-Угорщина. Економічні зносини з ними розвивалися на базі загального «Господарського договору» між УНР, Німеччиною та Австро-Угорщиною від 23 квітня 1918 р.». Система умови реалізації зовнішньоекономічної політики Української Держави, запропонована Брестськими договорами, не могла задовольнити потреби нової держави особливо через необхідність її відновлення після Першої світової війни та падіння Російської імперії.

В цьому контексті М. Брюховецький визначив в своїх дослідженнях досить цікаві пріоритети, яких гіпотетично мали дотримуватися при розробці та реалізації зовнішньоекономічної політики: – акцент міжнародних економічних відносин мав робитися на відновленні аграрного сектору Української Держави; – залучення та повернення іноземного капіталу в промисловість та добувну галузь; – опанування нових ринків продукції, що залишилися в надлишку на території України після падіння Російської імперії, зокрема продукції військового призначення; – участь у

міжнародних фінансових відносинах з метою укріплення національної фінансово-валютної системи [9, с. 39-40].

Ці напрямки є об'єктивними, але чи можливо було їх реалізувати в тих умовах, в яких опинилася Українська Держава доби Гетьманату? Це питання не риторичне, а цілком практичне, оскільки потребує осмислення механізмів дипломатичного протистояння України та сусідніх країн в історичній ретроспективі з метою зробити правильні висновки стосовно цілісності та виваженості зовнішньоекономічного вектору.

Наприклад, гетьман П. Скоропадський правильно визначив ті галузі національної економіки, які могли бути монополізовані державою з метою швидкого наповнення державної скарбниці. Так, спішне налагодження винокуреного виробництва дозволило гетьманському уряду погодитися в економічних відносинах з Німеччиною та Австро-Угорщиною на зобов'язання експортувати в ці країни 20% спирту виробництва 1918–1919 рр. Це стало можливим за рахунок того, що вже в перший рік існування державної винокуреної монополії вона давала значний дохід, на рівні із прибутком за продаж військової продукції.

Однак значним обмежувальним аспектом в питаннях розвитку зовнішніх економічних зв'язків Української Держави виявилася угода між гетьманом П. Скоропадським та керівництвом Австро-Угорщини і Німеччини, підписана нібито на продовження співпраці в рамках Брест-Литовського мирного процесу. Мова йде про угоду від 23.04.1918 р., підписання якої, на думку багатьох експертів, «шкодила економічному суверенітету Української Держави та розвитку внутрішнього виробництва. З одного боку Україна брала на себе зобов'язання з постачання продовольства, з другого, таке постачання здійснювалося за ринковими цінами, але в обсягах, визначених в договорах. Для продажу української продукції в Німеччині та Австро-Угорщині, зокрема продукції агропромислового сектору, останні нав'язували обов'язковий частковий бартер або викуп українською стороною частини продукції спиртової галузі Австро-Угорщини. Такі дії шкодили внутрішньому виробництву спирту та переробці цукрових буряків в Україні, що згодом посилювало протидію з боку Уряду Гетьманату П. Скоропадського» [10, с. 174]. Такий характер маніпулювань з боку союзників тоді потребував рішучої реакції від Уряду гетьмана П. Скоропадського. Однак його реакція була заслабка та нерішуча. Основний акцент в дипломатичному протистоянні робився на обмеження поставок продовольства та озброєння. Хоча останнє взагалі свідчило про недалекоглядність Уряду в питаннях необхідності створення власної армії та її озброєння за рахунок амуніції і зброї, що залишилася після Першої світової війни.

Однак такий характер відносин між Австро-Угорщиною і Німеччиною з одного боку, та Україною, з другого демонстрував необхідність централізації урядового контролю за процесом зовнішньої торгівлі і вивезенням товару за кордон. Ю. Булгаков в цьому аспекті, посилаючись на праці Є. Мірошніченка, засвідчує, що «усі українські уряди приділяли увагу організації митного контролю на кордонах з іншими державами. Часті зміни влади значною мірою не впливали на роботу митних установ, які тільки й встигали «перепідпорядковуватися» тій чи іншій владі. Свої ж основні функції завжди виконували ретельно. Тому вже з 20 до 30 квітня 1918 р. в Києві працювала окрема комісія із заснування на території України митних установ» [11, с. 6]. На нашу думку, такі кроки Уряду гетьмана П. Скоропадського означали певний економічний тиск на сусідні країни, однак в контексті історичної доцільності вони були важливими та першочерговими задля підтримки економічної незалежності Української Держави.

До того ж формування власної системи митних органів готувало б підґрунтя для подальших стратегічних кроків: – обмеження контрабанди та неконтрольованого вивезення товарів із території Української Держави військами країн Четверного союзу

начебто в рахунок виконання Україною зобов'язань згідно з Берестейським договором; – збільшення наповнюваності національної скарбниці за рахунок митних платежів та зборів; – підвищення транзитної значущості Української Держави при торгівлі країнами Четверного союзу з державами Кавказу та Центральної Азії.

Отже, вже влітку Гетьманський уряд завершив формування власних митних органів, які намагалися навести порядок в обліку продуктів харчування, сировини та інших товарів, що вивозились з України. Впорядкуванню цієї проблеми сприяло також скорочення кількості прикордонних пунктів для передачі експортної продукції представникам Німеччини та Австро-Угорщини. Таким чином Уряду гетьмана П. Скоропадського певною мірою вдалося зосередити в своїх руках контроль над зовнішньою та внутрішньою торгівлею. Він зміг дещо обмежити вплив німецьких монопольних товариств на вітчизняну економіку» [12, с. 105]. Цей здобуток можна вважати невеликою перемогою економічного блоку Уряду гетьмана П. Скоропадського, хоча сам процес економічної стабілізації ще був далеким від завершення. Проте, як свідчили події літа та початку осені 1918 р., вони мали правильний вектор. Загалом зовнішньоекономічна стратегія Української Держави мала переважно кон'юнктурний характер на початку своєї реалізації і більш стратегічно виражений на останньому, як виявилось, етапі існування Гетьманату – восени 1918 р..

Події весни та літа 1918 р. і, особливо тісні зв'язки із державами Четверного союзу, не давали змоги переорієнтуватися на нові ринки збуту та нових стратегічних партнерів. Так, нетривала перевага української дипломатії після ратифікації Брест-Литовської мирної угоди Німеччиною не дозволяла активно та плідно впроваджувати і економічний напрямок зовнішньої політики, оскільки відчувався брак торговельних представників та аташе в країнах Європи.

Підтвердженням частково вдалої реалізації зовнішньоекономічної політики можуть слугувати висновки, які зробив Д. Калинчук з роботи Міністерства фінансів Уряду гетьмана П. Скоропадського, яке «на початку своєї діяльності мусило з'ясувати обсяги доходів та видатків – Центральна Рада бюджет країни створити так і не змогла. Найбільше грошей державі забезпечили скарбові (казенні) операції з цукром – 1322 млн. крб (державну цукрову монополію уряд запровадив 7 травня 1918-го), залізниці – 693 млн. крб, а також скарбові операції з алкоголем – 350,9 млн. крб (державна монополія на винокуріння була запроваджена 9 травня 1918-го)» [13].

Отже, наведений аналіз дає змогу робити певні підсумки стосовно природних орієнтирів та традиційного характеру зовнішньоекономічних відносин, що склалися в Українській Державі за часів правління гетьмана П. Скоропадського: – постачання продовольчих товарів: цукру та зернових для потреб армії держав Четверного союзу; – постачання спирту та алкоголю як для технологічних, так і для військових потреб тих же країн; – постачання надлишків товарного виробництва та залишків продукції, яка не використовується в національному господарстві Української Держави, але знаходиться на залишених після розпаду Російської імперії складах в Україні; – створення стабільної залізничної інфраструктури та сполучення між країнами Європи та Азії; – залучення додаткових коштів з метою відновлення національної економіки та відродження села.

1. *Дацків І. Б.* Встановлення дипломатичних контактів Гетьманату Павла Скоропадського з країнами Антанти. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер. Історія, економіка, філософія. К. : Вид. центр КНЛУ, 2012. Вип. 17. С. 101–106.
2. Гетьман Павло Скоропадський та Українська Держава 1918 року : наук. зб., присв. 125-річчю від народження Гетьмана Скоропадського, та 80-річчю проголошення Української Держави 1918 року / Кульчицький С. та ін. Київ, 1998. 242 с.
3. *Гай-Нижник П. П.* Фінансові аспекти Берестейського договору 1918 р. для УНР. Формування та діяльність українських національних урядів періоду Української революції 1917-1921 рр. : матеріали Всеукр.наук. конф. Кам'янець-Подільський, 6–7 грудня 2007 р. Кам'янець-Подільський : Оіум, 2008. С. 200–213.

4. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції. 1917-1920 рр. Прага : Український соціологічний ін-т, 1921. 164 с.
5. Ореньчук О. Ю., Нагірняк А. Я. Брестський мир та його значення в історії української державності. Вісник Нац. ун-ту. «Львівська політехніка». 2007. № 584 : Держава та армія. С. 94–97.
6. Яровий В. І., Мартиєнко В. В. Наслідки укладення Брестського миру для Білорусі та України: втрати й здобутки сторін. Російские и славянские исследования : сб. науч. ст. Мн. : БГУ, 2004. Вып. 1. С. 181–190.
7. Уська У. Р. Укладення та реалізація домовленостей між Австро-Угорщиною та УНР у Брест-Литовському 1918 р.: уроки дипломатичної боротьби. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Держава та армія. 2014. № 784. С. 120–127.
8. Головченко В. І., Солдатенко В. Ф. Українське питання в роки Першої світової війни : монографія. К. : Парламентське вид-во, 2009. 448 с.
9. Брюховецький М. Економічна політика уряду Української держави гетьмана Павла Скоропадського. Економічний часопис–XXI. 2004. № 2. С. 38–41.
10. Пиріг Р. Я. Українська гетьманська держава 1918 року. Історичні нариси. К. : Національна академія наук України, Ін-т історії України, 2011. 336 с.
11. Булгаков Ю. Основні аспекти зовнішньополітичної діяльності Гетьманату Павла Скоропадського у висвітленні сучасних вітчизняних істориків. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Історія. 2009. Вип. 97. С. 4–7.
12. Українська революція і державність (1917–1920 рр.). К. : Парламентське вид-во, 1998. 284 с.
13. Калінчук Д. Гетьманоміка. Про фінанси й економіку держави Скоропадського. Українська історична правда. URL: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/07/15/130690/> (дата звернення: 22.01.18).

References

1. Daczkiw I. B. Vstanovlennya dy'plomaty'chny'x kontaktiv Get'manatu Pavla Skoropads'kogo z krayinamy' Antanty'. Visny'k Ky'viv's'kogo nacional'nogo lingvisty'chnogo universy'tetu. Ser. Istorija, ekonomika, filosofija. K. : Vy'd. centr KNLU, 2012. Vy'p. 17. S. 101–106.
2. Get'man Pavlo Skoropads'ky'j ta Ukrayins'ka Derzhava 1918 roku : nauk. zb., pry'sv. 125-richchyu vid narodzhennya Get'mana Skoropads'kogo, ta 80-richchyu progoloshennya Ukrayins'koyi Derzhavy' 1918 roku / Kul'chy'cz'ky'j S. ta in. Ky'yiv, 1998. 242 s.
3. Gaj-Ny'zhny'k P. P. Finansovi aspekty' Berestejs'kogo dogovoru 1918 r. dlya UNR. Formuvannya ta diyal'nist' ukrayins'ky'x nacional'ny'x uradyviv periodu Ukrayins'koyi revolyuciyi 1917-1921 rr. : materialy' vseukr.nauk. konf. Kam'yanecz'-Podil's'ky'j, 6–7 grudnya 2007 r. Kam'yanecz'-Podil's'ky'j : Oiyum, 2008. S. 200–213
4. Xry'styuk P. Zamitky' i materiyaly' do istoriyi ukrayins'koyi revolyuciyi. 1917-1920 rr. Praga : Ukrayins'ky'j sociologichny'j in-t, 1921. 164 s.
5. Oren'chuk O. Yu., Nagirnyak A. Ya. Brests'ky'j my'r ta jogo znachennya v istoriyi ukrayins'koyi derzhavnosti. Visny'k Nacz. un-tu. «L'viv's'ka politexnika». 2007. № 584 : Derzhava ta armiya. S. 94–97.
6. Yarovy'j V. I., Marty'enko V. V. Naslidky' ukladennya Brests'kogo my'ru dlya Bilorusi ta Ukrayiny' : vtraty' j zdotuky' storin. Rossy'jsky'e y' slavyansky'e y' ssledovany'ya : sb. nauch. st. Mn. : BGU, 2004. Vyp. 1. S. 181–190.
7. Us'ka U. R. Ukladennya ta realizaciya domovlenostej mizh Avstro-Ugorshhy'noyu ta UNR u Brest-Ly'tov's'komu 1918 r.: uroky' dy'plomaty'chnoyi borot'by'. Visny'k Nacional'nogo universy'tetu "L'viv's'ka politexnika". Derzhava ta armiya. 2014. № 784. S. 120–127.
8. Golovchenko V. I., Soldatenko V. F. Ukrayins'ke py'tannya v roky' Pershoyi svitovoyi vijny' : monografiya. K. : Parlaments'ke vy'd-vo, 2009. 448 s.
9. Bryuxovecz'ky'j M. Ekonomichna polity'ka uryadu Ukrayins'koyi derzhavy' get'mana Pavla Skoropads'kogo. Ekonomichny'j chasopy's–XXI. 2004. № 2. S. 38–41.
10. Py'rig R. Ya. Ukrayins'ka get'mans'ka derzhava 1918 roku. Istory'chni nary'sy'. K. : Nacional'na akademiya nauk Ukrayiny', In-t istoriyi Ukrayiny', 2011. 336 s.
11. Bulgakov Yu. Osnovni aspekty' zovnishn'opolity'chnoyi diyal'nosti Get'manatu Pavla Skoropads'kogo u vy'svitlenni suchasny'x vitchy'znyany'x istory'kiv. Bisny'k Ky'viv's'kogo nacional'nogo universy'tetu imeni Tarasa Shevchenka. Ceriya Istorija. 2009. Vy'p. 97. S. 4–7.
12. Ukrayins'ka revolyuciya i derzhavnist' (1917–1920 pp.). K. : Parlaments'ke vy'd-vo, 1998. 284 s.
13. Kaly'nchuk D. Get'manomika. Pro finansy' j ekonomiku derzhavy' Skoropads'kogo. Ukrayins'ka istory'chna pravda. URL: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/07/15/130690/> (data zvernennya: 22.01.18).

Приходько Н. Н.

Экономическая составляющая государственной политики Гетманата.

В статье рассматриваются природные ориентиры и традиционный характер внешне-экономических отношений, которые складывались в украинском государстве во времена правления гетмана П. Скоропадского. На основе изучения литературы и архивных источников освещено экономическое содержание Брестского договора между Украиной и странами Четверного союза.

Ключевые слова: Гетманат, Первая мировая война, экономика Европы, гетман Скоропадский, внешняя политика.

Prykhodko M. M.

The economic component of the government policy of Getmanate.

The article deals with the natural landmarks and the traditional nature of foreign economic relations that developed in the Ukrainian State during the reign of Hetman P. Skoropadsky. On the basis of the study of literature and archival sources, the economic content of the Brest Treaty between Ukraine and the countries of the Fourth Union is covered.

Keywords: Hetmanate, World War I, European economy, Hetman Skoropadsky, foreign policy.

UDC 94:631:329(477)

V.V. STRILETS

AGRARIAN ISSUE IN THE UKRAINIAN RADICAL-DEMOCRATIC PARTY'S IDEOLOGY

The Ukrainian Radical-Democratic Party, which operated under various names throughout its history, was classified as a bourgeois political party. This led, in general, to the liberal approaches of radical democrats to solving the agrarian, above all, land issue in Ukraine. Only during the period of the Ukrainian Revolution of 1917 - 1921 radical democrats (socialist-federalists) inclined to the left (socialist) approaches to this problem.

Keywords: Ukrainian Radical-Democratic Party, Society of Ukrainian Progressives, Ukrainian Party of socialist-federalists, agrarian issue, land socialization.

The specificity of the historical development of Ukraine caused considerable attention of Ukrainian political parties to agrarian, especially land, issues. The liberal spectrum of the Ukrainian political party of that time sought to resolve the agrarian issue in the context of bourgeois-democratic transformation. The Ukrainian Radical-Democratic Party (URDP) was the most influential Ukrainian bourgeois-democratic party from the end of the 19th century to the 30s of the 20th century. The URDP originated from the General Ukrainian Organization established in 1897. During 1903 – 1904 the latter reorganized into the Ukrainian Democratic Party (UDP), from which the Ukrainian Radical Party (URP) emerged in April 1905.

That year, the UDP and the URP united into the Ukrainian Democratic Radical Party (UDRP). In the fall of 1908, the UDRP was transformed into the Society of Ukrainian Progressives (SUP), which retained virtually all the features of its predecessor. In the spring of 1917, the SUP became the Ukrainian Radical Democratic Party (URDP), which was soon renamed into the Ukrainian Party of Socialist-Federalists (UPSF). In 1923, the latter was renamed into the Ukrainian Radical Democratic Party. Under this name, the party operated in exile until 1939.

Domestic historians, in particular G. Kasyanov [1], A. Pavko [2], O. Shyshko [3], addressed the issue of ideological transformations of the URDP, but the agrarian issue in the Ukrainian radical-democrats' ideology was not the subject of separate research. The purpose of the study is to trace the evolution of the Ukrainian radical democrats' (socialist-federalists') approaches to agrarian, in particular, land, issues at all stages of the party's development.

In its program «Platform» issued in 1904, UDP demanded the gradual redemption of landowners' land plots by autonomous Ukraine's local authorities for their transfer to individuals and organizations (for payment), the immediate transfer of all state-owned,